

Mezi životem a smrtí

Václav Pavlů

Mezi životem a smrtí Říká se, že každý má dva životy. Ten první plyne, aniž bychom mu věnovali pozornost – je to automat, rozběhnutý setrvačností, školou, povinnostmi, očekáváními a drobnými radostmi, které si ani nestihneme uložit do paměti. Ten druhý nezačíná žádným dramatem, spíš tichým cvaknutím uvnitř: chvílí, kdy dojde, že máme už jen jeden. Že čas není nekonečná feedová stránka, kterou lze scrollovat donekonečna. Že jednoho dne narazíme na konec.

A někde mezi tím je ten podivný mezistav, který dnes žije tolik lidí: tělo žije, ale mysl... jako by byla v úsporném režimu. Zavíráme oči před tím největším faktem existence – že jsme smrtelní – a zároveň se snažíme smrt přechytračit drobnými rituály dokazování, že „jsme tady“.

Kdy člověk skutečně žije?

V momentě, kdy má důkaz? Fotku? Selfie? Post? Storičko, které do čtyřiašest set hodin zmizí, jako by se vlastně nikdy nic nestalo? Všimni si té logiky: okamžik je dnes často „skutečný“ až tehdy, když se dá ukázat. Když dostane formu. Když se stane obsahem. Jakoby samotné prožití bylo málo – jakoby bylo podezřelé, pokud nemá svědky.

Jenže život není galerie. Život je pohyb.

A v tomhle se zvláště setkáváme s něčím hodně starým.

– nejstarší dochovaný epos lidstva – už dávno tvrdí, že nesmrtelnost není v délce života, ale v činech. Gilgameš běží za věčností jako někdo, kdo se bojí prázdnoty, a svět mu nakonec odpoví skoro krutě: nesmrtelný nebudeš ty, ale to, co uděláš. Ne tělo, ale stopa. Ne „já jsem“, ale „tohle jsem vykonal“, „tohle tu po mě zůstane“. Možná je v nás ta touha pořád. Jen se přestrojila: kdysi se tesala do kamene, dnes se ukládá do cloudu. Dřív bylo cílem přežít v paměti města, dnes přežít v algoritmu.

Proto ta posedlost zachycováním. Ne proto, že jsme povrchní. Ale protože se bojíme, že zmizíme.

Selfie je často malý vzdor proti smrti – proti zapomnění: „Byl jsem tady.“ Jenže pokud je to jediný vzdor, je to slabé kouzlo. Fotka je otisk. Ne čin. Je to důkaz přítomnosti, ale ne důkaz života. Můžeš být na fotce... a přitom vnitřně nepřítomný. A právě to je náš problém: umíme být vidět, ale neumíme být.

Descartes 2 kdysi postavil existenci na myšlení: Myslím, tedy jsem. V jeho době to nebyla fráze a neměla by to být fráze ani dnes. Vytrhnout člověka z autorit a předsudků, postavit jej do středu, přikázat mu pochybovat, aby vůbec mohl existovat poctivě – donutit ho myslet. Jenže co když se dnes mnoho lidí dostává do opačného extrému?

Nemyslíme. Scrollujeme.

TikTok, Reels, storička... to není jen zábava. Je to styl bytí. Proud, který tě drží v mělké vrstvě reality, kde se všechno stihne vystřídat dřív, než to dojde. Vzniká zvláštní druh smrti zaživa: mozek se neunaví prací, ale neustálým přepínáním. Nevyhoříš od myšlení, ale od absence soustředění. A pak přijde ten nejděsivější moment: nejsi smutný, nejsi šťastný – jsi jen prázdně podrážděný, přehlcený, otupělý. Mezi životem a smrtí, ve vyčkávací místnosti.

Je to život, když mysl je už mrtvá?

Heidegger³ by řekl, že upadáme do „neautentického“ bytí – na pomezí žití v anonymním nastaveném světě. Dělá se to takhle. Sdílí se to takhle. Vypadá se takhle. Chce se tohle. A my se

tomu podvolíme, protože je to pohodlné: když žiješ podle algoritmu, nemusíš nést tíhu vlastního rozhodnutí. Jenže cena je brutální: když se vzdáš rozhodování, vzdáš se i života. Heideggerova myšlenka bytí-k-smrti pak zní jako varování, ne jako patos: teprve když si smrt pustíš k sobě, přestaneš žít jako kulisa.

Camus⁴ by k tomu přidal svůj chladný, přesný nůž: svět nám nedluží smysl. Je mlčenlivý. A my, generace posedlá rychlou odezvou, to mlčení nesnášíme. Proto ho přehlášujeme. Scroll je útěk před tichým prostorem, kde by mohly zaznít otázky: Co vlastně chci? Co dělám se svým časem? Proč se cítím tak prázdně, když mám „všechno“ na dosah?

Camus ale nebyl kazatel rezignace. On navrhl vzpouru. Ne heroickou pózu, ale vědomý, soustředěný život navzdory absurditě. Žít tak, aby sis nemusel lhát. Aby sis nemusel dokazovat, že jsi naživu tím, že jsi online.

A teď ta nepříjemná otázka, která se nedá obejít: Pokud je nesmrtelnost v činech – co má dělat generace, která většinu času tráví sledováním druhých?

Možná nejdřív přestat zaměřovat sledování za účast. Přestat si plést informovanost se životem. Přestat se spokojovat s pocitem, že „něco proběhlo“, když jsme u toho byli jen očima. Protože vidět není totéž co žít. Vidět je pohodlné. Žít bolí.

A právě bolest je často ten důkaz, že jsme naživu. Ne bolest jako drama, ale jako odpor reality. Jako chvíle, kdy musíš něco překonat. Zvednout telefon a někomu zavolat místo další zprávy. Něco vytvořit, i když to nebude perfektní. Jít ven, i když se ti nechce. Někomu pomoci, i když za to nebude žádné srdíčko. Něco odmítnout, i když to znamená být divný.

Druhý život nezačíná až u rakve. Začíná v okamžiku, kdy ti dojde, že největší luxus není mít čas, ale umět ho proměnit v něco, co stojí za to.

A teď se to z pesimismu pomalu láme. Protože právě vědomí smrti nemusí být temnota. Může být světlo. Smrt je možná nejtvrďší učitel, ale učí jednu klíčovou věc: že odkládání je iluze. Že „až někdy“ je často nikdy. Že druhý život nezačíná tím, že začneš víc stíhat, ale tím, že začneš vybírat. Že přestaneš žít v režimu otevřených záložek.

Mezi životem a smrtí je totiž prostor, kde se rozhoduje, jestli budeme jen obsahem, nebo autory.

A pokud máme opravdu jen jeden život, pak je zvláštní ho promarnit tím, že budeme donekonečna konzumovat životy druhých. Je zvláštní nechat algoritmus rozhodnout, čím se naplní naše dny. Je zvláštní vzdát se myšlení a pak se divit, že se cítíme prázdní. Když nemyslíš, nejsi. Když jen scrolluješ, existuješ jako prst na displeji – ne jako člověk.

Takže co s tím?

Možná začít úplně banálně: vrátit se ke své mysli. Dát jí prostor, aby nebyla jen zpracovatelem podnětů, ale tvůrcem. Naučit se být chvíli offline ne jako detox, ale jako návrat domů. Protože ticho je místo, kde se rodí otázky. A otázky jsou začátek druhého života.

A pak: jednat. Ne ve smyslu velkých gest, ale ve smyslu pravdivých kroků. Dělat věci, které mají váhu i bez publika. Dělat je tak, aby se za ně jednou dalo postavit – i kdyby nebyla žádná fotka, žádný post, žádné storíčko. Protože nesmrtelnost v činech není romantická legenda. Je to praktický návod: chceš-li překročit smrt, vepiš se do světa. Ne do feedu.

A možná právě v tom je transcendentní pointa: že mezi životem a smrtí nestojí žádná mystická brána, ale naše pozornost. To, čemu dáme pozornost, roste. Čemu ji nedáme, umírá. Když dáme pozornost jen obrazům, umře v nás realita. Když dáme pozornost jen druhým, umřeme sami.

Druhý život začíná tehdy, když si přestaneme dokazovat, že jsme naživu, a konečně začneme žít tak, aby to bylo cítit.

Ne ve storičku.
V sobě.

A ve světě, který po nás – ať chceme, nebo ne – zůstane.

Epos o Gilgamešovi¹

¹ Epos o Gilgamešovi – anonymní mezopotámský epos (sumersko-akkadská tradice), který využívá motiv, že doslovná nesmrtelnost člověku uniká, ale může „přežít“ skrze jméno, slávu a činy (moderní překlady např. *The Epic of Gilgamesh*, přel. M. G. Kovacs; též verze A. George).

Descartes²

² René Descartes (1596–1650) – francouzský filosof (racionalismus). Odkaz na „Myslím, tedy jsem“ a metodickou pochybnost: *Rozprava o metodě* (1637) a konceptuálně také *Meditace o první filosofii* (1641).

³ Martin Heidegger (1889–1976) – německý filosof (fenomenologie, existenciální ontologie). Beru motiv neautentického života v anonymním „se“ (das Man) a „bytí-k-smrti“ jako probuzení k vlastním volbám: *Bytí a čas* (1927).

⁴ Albert Camus (1913–1960) – francouzský spisovatel a filosof absurda. Odkaz na napětí mezi lidskou touhou po smyslu a „mlčením“ světa a odpověď v podobě vzpoury (žít vědomě navzdory): *Mýtus o Sisyfovi* (1942).